

Kwartaalmonitor Overheidsfinanciën

Tweede kwartaal 2018

Begrotingsoverschot in tweede kwartaal

- Uitgelicht: Sociale uitkeringen in 2017 helft van overheidsuitgaven
- Totale overheid: Overschot in tweede kwartaal
Verdere daling schuldquote door toename bbp en aflossen schuld
Uitgaven AOW stijgen harder dan premies
- Internationaal: Primair saldo dicht bij EMU-saldo in Nederland
Nederlandse overheid geeft relatief veel uit aan onderwijs
- Rijksoverheid: Hoge dividendinkomsten Rijk
- Decentrale overheden: Waterschappen investeerden 0,8 miljard in waterwerken

In het tweede kwartaal van 2018 is een begrotingsoverschot gerealiseerd van 0,9 miljard euro. Op jaarbasis, gemeten vanaf het derde kwartaal van 2017 tot en met het tweede kwartaal van 2018, bedraagt het overheidssaldo 1,9 procent van het bruto binnenlands product (bbp). De schuldquote is door de aanhoudende economische groei en aflossing van de schulden in het tweede kwartaal gedaald naar een niveau van 54 procent bbp. Sociale uitkeringen maakten in 2017 de helft uit van de uitgaven van de overheid. De AOW-uitkeringen, die steeds minder gedekt worden door premies, vormden een aanzienlijk deel hiervan. Nederland heeft vergeleken met het gemiddelde van de Europese Unie (EU) relatief hoge onderwijsuitgaven. Vervolgens wordt in deze monitor aandacht besteed aan de rentelasten en overheidssaldi binnen de eurozone, de dividendinkomsten van het Rijk en de investeringen van waterschappen in waterwerken.

Kerncijfers Overheid

	'17			'18	
	II	III	IV	I	II
Miljard euro					
Inkomsten	80,7	74,7	83,0	89,2	84,9
Uitgaven	82,0	75,2	79,1	79,3	84,1
Saldo	-1,3	-0,5	3,9	9,9	0,9
Overheidsschuld	424,7	416,1	419,8	411,5	407,9
% bbp ¹					
Saldo	0,8	1,0	1,2	1,6	1,9
Overheidsschuld	58,8	57,0	57,0	55,1	54,0

¹ Op jaarbasis

StatLine: [Overheidsfinanciën; kerncijfers](#)

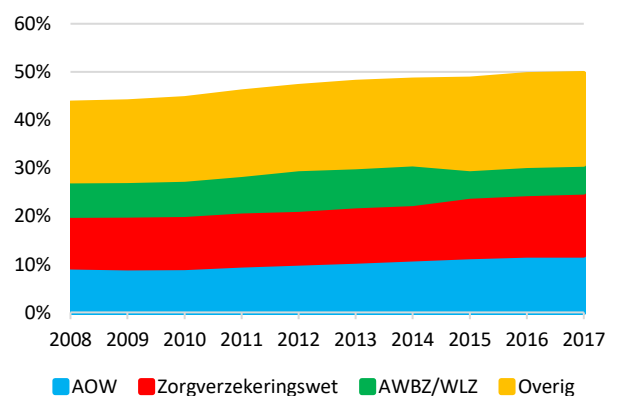
Uitgelicht

Sociale uitkeringen in 2017 helft van overheidsuitgaven

De overheid keerde in 2017 voor 155,5 miljard euro aan sociale uitkeringen uit, 2 procent meer dan in 2016. Waar veel uitgaven de laatste jaren nauwelijks stegen of zelfs daalden, kenden de sociale uitkeringen een stijgende trend. Hierdoor bestaat inmiddels de helft van de overheidsuitgaven uit sociale uitkeringen. Tien jaar eerder lag het aandeel nog onder de 44 procent. Uitgedrukt als percentage van het bbp is de stijging minder groot, van bijna 19 procent in 2008 naar ruim 21 procent in 2017.

Binnen de sociale uitkeringen zijn de uitgaven via de Zorgverzekeringswet en de AOW verreweg de grootste kostenposten. Onder de Zorgverzekeringswet vallen medische kosten die vergoed worden vanuit het basispakket van de zorgverzekering. In 2017 bedroegen de uitkeringen via de Zorgverzekeringswet en de AOW-uitkeringen respectievelijk 41 en ruim 37 miljard euro, waarmee zij samen goed zijn voor ruim de helft van het totaal aan sociale uitkeringen.

Aandeel van sociale uitkeringen in overheidsuitgaven

StatLine: [Overheidsfinanciën; transacties en overheidssectoren](#)

StatLine: [Overheid; sociale uitkeringen](#)

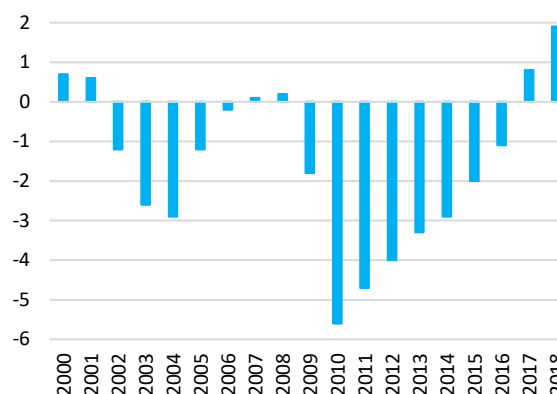
Paper CBS: ['Overheidsfinanciën 2017'](#)

Totale overheid

Overschot in tweede kwartaal

In het tweede kwartaal was het overheidssaldo op jaarbasis 1,9 procent bbp, de hoogste waarde in de afgelopen 18 jaar. De overheidsinkomsten waren 84,9 miljard euro in het tweede kwartaal van 2018. Dit is een stijging van 4,2 miljard euro ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2017. Onder andere de inkomsten uit de vennootschapsbelasting en de belasting op toegevoegde waarde stegen. De uitgaven stegen in dezelfde periode met 2,1 miljard euro naar een totaal van 84,1 miljard euro. De overheidsuitgaven komen in het tweede kwartaal over het algemeen relatief hoog uit ten opzichte van de andere kwartalen. Dit komt onder andere door de uitbetaling van het vakantiegeld als onderdeel van de beloning van ambtenaren en van de sociale uitkeringen. De inkomsten stegen dit jaar echter meer, waardoor er in het tweede kwartaal sprake was van een overschot van 0,9 miljard euro.

Overheidssaldo in tweede kwartaal (jaarbasis, % bbp)

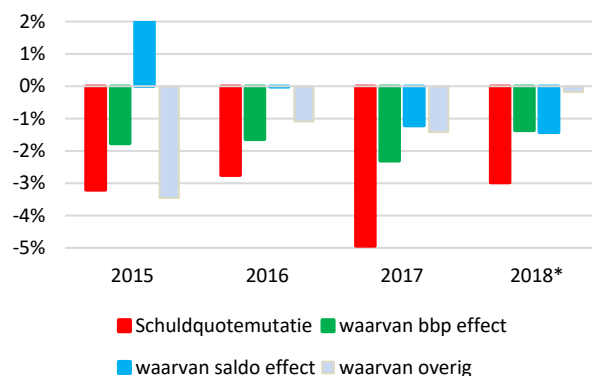

StatLine: Overheidsfinanciën: Kerncijfers

Verdere daling schuldquote door toename bbp en aflossen schuld

De schuldquote, de overheidsschuld als percentage van het bbp, is in het eerste halfjaar van 2018 gedaald met 3 procentpunt naar een niveau van 54 procent bbp. De daling kwam zowel door het aflossen van schuld met 11,9 miljard euro (zogenaamde tellereffect) als een stijging van het bbp (noemereffect). Van de schuldquotemutatie van 3 procentpunt is 1,4 procentpunt toe te schrijven aan de toename van het bbp en 1,4 procentpunt aan het positieve overheidssaldo. De overige 0,2 procentpunt komt door overige zaken, zoals de verkoop van financiële activa. In 2015 is de schuldquote ondanks een negatief overheidssaldo gedaald met 3,2 procentpunt. De daling kwam naast de toename van het bbp onder andere door de verkoop van een gedeelte van het belang in ABN AMRO. Ook in 2016 en 2017 speelden de verkoop van financiële activa een grote rol in de mutatie van de schuldquote, terwijl dit in de eerste helft van 2018 nauwelijks het geval was.

Uitsplitsing mutatie schuldquote (*2018 alleen Q1 en Q2)

StatLine: Overheidsfinanciën: Kerncijfers

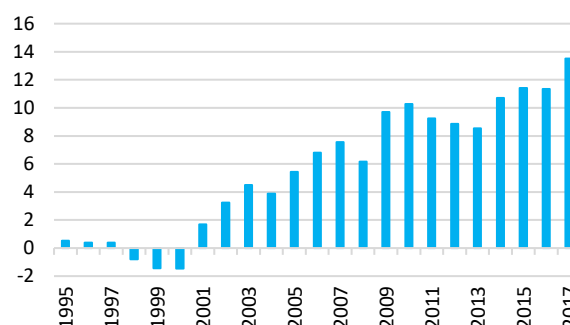
StatLine: Bbp, productie en bestedingen; kwartalen, waarden

Uitgaven AOW stijgen harder dan premies

In 2017 is het verschil tussen de AOW-uitkeringen en de AOW-premies opgelopen tot 13,5 miljard euro. Een steeds groter deel van de AOW wordt uit de algemene middelen gefinancierd en een steeds kleiner deel uit premies.

Het AOW-premiepercentage is vanaf 1999 vastgesteld op 17,9 procent. De AOW-premie wordt betaald via de loon- en inkomstenbelasting. AOW-gerechtigden betalen zelf geen AOW-premies maar dragen via de belastingen wel bij aan de algemene middelen. De premieopbrengsten zijn gestegen van 14,6 miljard euro in 1995 naar 23,9 miljard euro in 2017. Door de vergrijzing zijn de uitgaven aan AOW-uitkeringen echter veel sterker gestegen, waardoor het verschil tussen de AOW-uitgaven en de premieopbrengsten steeds groter is geworden.

Vershil tussen AOW-uitkeringen en -premies (mld. euro)

StatLine: Overheid; Sociale uitkeringen

StatLine: Overheid; Ontvangen belastingen en sociale premies

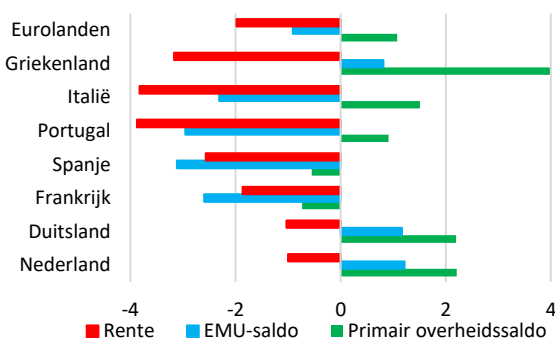
Internationaal

Primair saldo dicht bij EMU-saldo in Nederland

In 2017 bedroeg het overheidssaldo gecorrigeerd voor rentelasten, het primaire overheidssaldo, voor de eurolanden gemiddeld 1,1 procent bbp. Dit was 2 procentpunt hoger dan het overheidssaldo inclusief rentelasten, oftewel het EMU-saldo. Voor Nederland en Duitsland zijn de rentebetalingen ongeveer gelijk aan 1 procent van het bbp, waardoor het EMU-saldo en primair overheidssaldo veel dicht bij elkaar liggen.

Griekenland had in 2017 een EMU-saldo van 0,8 procent bbp. Het primaire overheidssaldo bedroeg 4 procent bbp. Ook bij Italië en Portugal bedroegen de rentelasten meer dan 3 procent bbp. Spanje en Frankrijk hadden gecorrigeerd voor rentelasten alsnog een tekort. Het primaire overheidssaldo geeft aan of de overheidsfinanciën ook op de lange termijn houdbaar zijn als de schulden zijn afgelost.

Rentelasten en (primair) overheidssaldo, 2017 (%bbp)

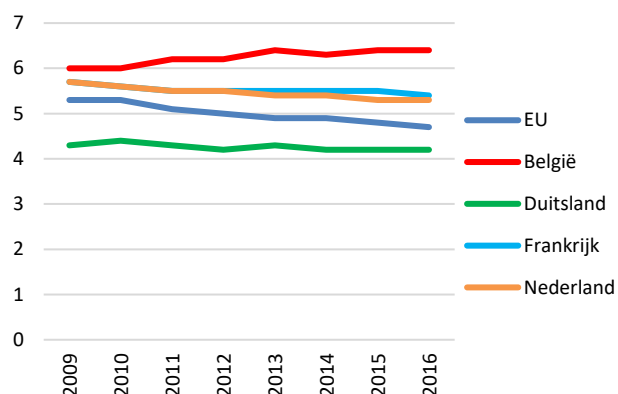
Eurostat: Quarterly non-financial accounts; rent / net lending
Eurostat: GDP at market prices

Nederlandse overheid geeft relatief veel uit aan onderwijs

De overheidsuitgaven aan onderwijs zijn in Nederland relatief hoog in vergelijking met de meeste andere EU-landen. In Nederland bedroegen de overheidsuitgaven aan onderwijs in 2016 37,2 miljard euro of 5,3 procent van het bbp. In hetzelfde jaar lag het EU-gemiddelde op 4,7 procent van het bbp.

Nederland spendeerde evenveel aan onderwijs als Frankrijk, terwijl de Duitsers minder uitgaven als percentage van hun bbp. Hier speelt mee dat er in Nederland relatief weinig particuliere scholen zijn. Bijna al het reguliere onderwijs wordt door de overheid bekostigd. Tussen 2009 en 2016 daalden de gemiddelde overheidsuitgaven aan onderwijs in de EU met 0,6 procentpunt bbp. De Nederlandse uitgaven aan onderwijs daalden met 0,4 procentpunt bbp. Absoluut zijn de uitgaven in deze periode gestegen met 2,2 miljard euro.

Onderwijsuitgaven (%bbp)

Eurostat: General government expenditure by function

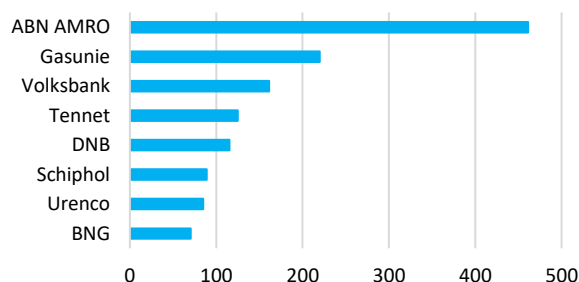
Rijksoverheid

Hoge dividendinkomsten Rijk

Het Rijk heeft in het eerste halfjaar van 2018 al bijna 1,5 miljard euro aan dividendinkomsten ontvangen. Dit is halverwege het jaar al bijna evenveel als in heel 2017, toen 1,6 miljard euro is ontvangen.

Het meeste dividend ontving het Rijk van financiële instellingen die tijdens de financiële crisis zijn genationaliseerd. Deze tijdelijke deelnemingen, zoals ABN AMRO en de Volksbank, waren bijna goed voor de helft van het totaal aan dividendinkomsten van het Rijk. Daarnaast kreeg het Rijk ook dividend van zogenaamde permanente staatsdeelnemingen in bedrijven, waarop het kabinet vanuit politieke overwegingen via een aandelenbelang invloed uitoefent. Hier gaat het bijvoorbeeld om de Gasunie, luchthaven Schiphol, stroomnetbeheerder Tennet en De Nederlandsche Bank.

Grootste dividenduitkeringen aan het Rijk naar uitkerder, 2018 eerste halfjaar (mln. euro)

StatLine: Overheid: Overheidsinkomsten; transacties

Decentrale overheden

Waterschappen investeerden 0,8 miljard in waterwerken

In 2017 investeerden de 21 waterschappen in Nederland bijna 1 miljard euro, waarvan 0,8 miljard euro in waterkeringen, gemalen, zuiveringsinstallaties en andere waterwerken (zogenoemde GWW-werken of waterwerken). Dit blijkt uit opgaven van de waterschappen in de jaarrekeningen over 2017.

Waterschappen investeerden 286 miljoen euro in zuiveringstechnische werken. Dit betreft met name investeringen in installaties voor de zuivering van rioolwater. De waterschappen Stichtse Rijnlanden en Rijnland hadden een groot aandeel in de investeringen voor de waterzuiveringstaak. Zo realiseert waterschap de Stichtse Rijnlanden momenteel een vervangende afvalwaterzuiveringsinstallatie (awzi) voor onder andere de inwoners van de gemeente Utrecht en heeft hieraan 74 miljoen euro gependend in 2017. Waterschap Rijnland besteedde 54 miljoen euro aan onder andere de leidinginfrastructuur en nieuwe awzi's voor ingezetenen van de Haarlemmermeer.

In waterkeringen en watersystemen investeerden waterschappen respectievelijk 311 en 229 miljoen euro in 2017. Waterschappen zijn genoodzaakt om continu te blijven investeren in hun watersystemen en waterkeringen door veranderende klimaatomstandigheden en strengere veiligheidsnormen. Waterschap Rivierenland, waterschap Noorderzijlvest en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier waren in 2017 verantwoordelijk voor ongeveer de helft van de investeringen voor waterkeringen. Gezamenlijk gaven zij 154 miljoen euro uit aan dijkversterkingen die Nederland moeten beschermen tegen hoog water in de toekomst. Deze drie waterschappen liggen in stroomgebieden van grote rivieren (Rivierenland), aan de (wadden)kust (Noorderzijlvest) en aan grote binnenwateren en de kust (Hollands Noorderkwartier) en zijn daarom relatief meer kwijt aan beheer en onderhoud van waterkeringen. Zij worden hiervoor echter gedeeltelijk gecompenseerd via het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Alle waterschappen en het Rijk dragen bij aan het beheer en onderhoud van waterkeringen. Dit doen zij via het zogenaamde hoogwaterbeschermingsprogramma. Grote investeringsprojecten worden via dit programma via investeringsbijdragen gecompenseerd.

Opmerkingen betreffende deze publicatie

- Deze publicatie is samengesteld op basis van cijfers zoals deze op 28 september 2018 beschikbaar waren. Mogelijk zijn er op het moment van lezen actuelere cijfers beschikbaar. Deze kunt u vinden via de links onder de grafieken.
- De cijfers zijn doorgaans niet seizoengecorrigeerd. Indien dit wel het geval is, staat dit aangegeven in de tekst/grafiek.

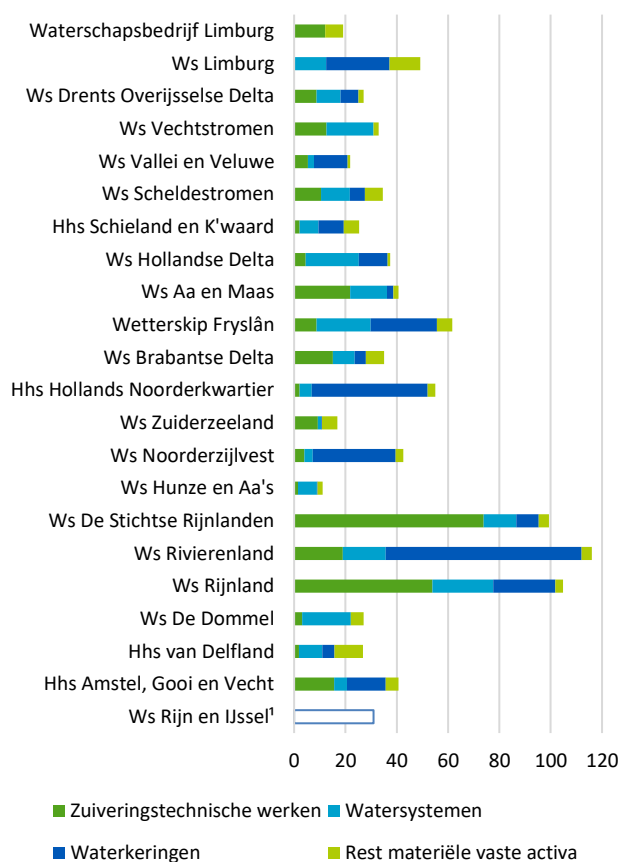
Colofon

Tekst Sector Overheidsfinanciën en Consumentenprijzen

Datum 28 september 2018

In 2017 ontvingen waterschappen in totaal 325 miljoen euro aan investeringsbijdragen van het Rijk en andere overheden. Een groot gedeelte daarvan is ten behoeve van HWBP-projecten.

Investerings waterwerken en rest materiële vaste activa (mln. euro), realisatie 2017

¹ Waterschap Rijn en IJssel heeft de investeringen niet uitgesplitst naar taak.

StatLine: [Opbrengsten waterschapsheffingen; begrotingen en realisatie](#)

StatLine: [Waterschappen; balansposten per waterschap](#)
Maatwerk: [Mutaties GWW-werken](#)

Meer informatie

CBS Infoservice: [infoservice online](#)
Telefonisch (09.00-17.00 uur) 088 570 7070

Media:
CBS Persdienst: persdienst@cbs.nl
Telefonisch: 070 337 4444

Meer informatie over overheidsfinanciën en eerdere versies van de kwartaalmonitor zijn te vinden op onze themapagina [Overheid en politiek](#).